

— ד —
באר דיצחק

תלתא אינון דקיימו צסהדומא לאסהדא, ואלין אינון, צאר דיצחק, גורל, ואצנא דשוי יהושע, ודא שירמא סהדומא יתיר מכלא . . אי הכי ארבע אינון . . אצל גורל לא כתיב צי סהדומא. צאר דיצחק מנלן, דכתיבי צעצור תהי לי לעדה וגו'.

(זהר וילך דף רפ"ד ע"צ)

יחס הבאר ליצחק אם שכתוב זה באברהם, הוא מפני שבאר דאברהם סתמו פלשתים אחרי מותו, ויצחק חפרו מחדש, כמ"ש² וישב יצחק ויחפור כו' ויקרא להן שמות כשמות³ אשר קרא להן אביו⁴. ועיין מזה בתו"א ר"פ תולדות ע"ש. לכן יחסו ליצחק.

(לקוטי לוי"צ וילך ע' תס)

א. בנוגע לד' ענינים אלו (באר דיצחק, גורל, אבנא דיהושע ושירה) מבואר בפ"י אוה"ח⁵ שהם כנגד ד' ענינים בספירות: באר דיצחק — גבורה, גורל — חסד (כי גורל דקדושה הוא ביד ימין), אבן — ענינו של יעקב, תפארת, ושירה — מלכות.

אך עדיין אינו מובן הטעם שנקרא "באר דיצחק", בה בשעה שהפסוק "בעבור תהי לי לעדה" אמרו אברהם?

ומבאר הרמ"ז⁶: "זה ("בעבור תהי לי לעדה וגו'") אברהם אמרו, אלא הבאר שחפר (אברהם) הוא באר דיצחק".

אבל אאמו"ר מבאר: "יחס הבאר ליצחק . . מפני שבאר דאברהם סתמו פלשתים אחרי מותו, ויצחק חפרו מחדש".

ולכאורה, פירוש אאמו"ר הוא להיפך מפירוש הרמ"ז: לפי הרמ"ז, ש"הבאר שחפר (אברהם) הוא באר דיצחק", היינו, שבעיקר הרי זה באר דיצחק, אלא שחפירת הבאר היתה ע"י אברהם; ולפי אאמו"ר הרי זה

(1) וירא כא, ל.

(2) תולדות כו, יח.

(3) כ"ה בלקולוי"צ כאן (מלא וא"ו). אבל

בכתוב — חסר וא"ו. ובתו"א ר"פ תולדות

שמציין, מדייק ומבאר החילוקים.

(4) כפי הרמב"ן תולדות שם, לב.

(5) קכג, א.

(6) הובא בניצוצי אורות לזהר שם.

(7) ובאוה"ח לזהר: יצחק ששם את הבאר

לעדות בינו ובין אבימלך כו'.

תפארת לוי יצחק

יג

להיפך, שבעצם הרי זה "באר דאברהם", אלא כיון שיצחק חזר וחפרו, לכן מייחס הפסוק את הבאר ליצחק.

וכיון שמובן ופשוט שע"פ תוכן ופנימיות הענין יש מקום והסברה לשני הפירושים — צריך להבין: במה מתבטא החילוק בין הפירושים, ומדוע בחר אאמו"ר — במקום להסביר את פירוש הרמ"ז (שהובא בריבוי מקומות בספרי חסידות⁸) — לפרש באופן אחר (והפכי)?

ויש לומר, שהטעם לזה מרומז בציון⁹ אאמו"ר בסוף פירושו: "ועיין מזה בתו"א ר"פ תולדות ע"ש", כדלהלן.

ב. בתורה אור הנ"ל¹⁰ מבואר, שענין ועבודת אברהם הוא בקו החסד¹¹ — המשכה מלמעלה למטה; וענינו ועבודתו של יצחק הוא בקו הגבורה¹² — העלאה מלמטה למעלה. ולכן מצינו שבאברהם כתיב¹³ "אברהם אוהבי", וביצחק כתיב¹³ "ופחד יצחק" — כי אהבה היא ממדת החסד, ופחד (יראה) הוא ממדת הגבורה.

וע"פ החילוק בין עבודת אברהם לעבודת יצחק, מבאר רבינו הזקן שם (בתו"א¹⁰) הטעם שהבארות שחפר אברהם סתמום פלשתים, ודוקא לאחר יצחק חזר וחפרם מחדש הי' להם קיום — כיון ש(קליפת) פלשתים יכול לנגד רק לקו החסד דקדושה, ולא לקו הגבורה.

ג. וביאור הענין¹⁴:

פלשתים הוא מלשון מבוי המפולש¹⁵ (פתוח מב' הצדדים); וזהו שאמרו רז"ל¹⁶ "פלשתים ליצנים היו", כיון שליצנות באה "מצד פתיחות הלב ביותר, שהוא פתוח ומפולש לכל צד".

13) ויצא לא, מב.
14) בכל הבא לקמן — ראה לקו"ת ואתחנן ה, א. תו"ח שם פ"רז.
וראה גם תו"א בשלח סא, ג ואילך [הובא באוה"ת תולדות (תתח, א) — הגהות להמאמר שבתו"א ר"פ תולדות], ש"פלשתים שבקליפה הם הליצים .. הרחבת פיו כו", ושהתרחבות זו היא הלעו"ז של "בחי" התגלות השמחה בדביקות ה' בפילוש ובגלוי כו".
15) משנה עירובין ספ"ט. ועוד.
16) ע"ז יט, א.

8) ובספרי אאמו"ר. וראה לקלו"צ (לזח"א) ע' ב "ות"ל שכיוונתי לדעתו הקדושה ז"ל זיע"א".
9) ובפרט (כמדובר כמ"פ) שההערות נכתבו בקיצור (מפני חוסר נייר וכו') ובכ"מ סמך על המבואר במק"א.
10) ובארוכה — בתו"ח ר"פ תולדות.
11) ורק שמכיון ש"כל המדות כלולות זו מזו" ו"מיוחדות זו בזו" — גם באברהם הי' (בהעלם) העבודה דקו הגבורה, וכן ביצחק — העבודה דקו החסד (תניא אגה"ק סי"ג. ובכ"מ).
12) ישע"י מא, ח.

והיות שענין חפירת הבארות דאברהם היא העבודה של התרחבות מצד החסד דקדושה – תנועת האהבה, תענוג ושמחה באלקות "בהתגברות גדולה ביתר מכפי המדה" – לכן הי' יכול להיות הענין ד"ויסתמום פלשתים", כיון שהתרחבות דקדושה נותנת מקום ליניקה של פלשתים – התרחבות דלעו"ז שמנגדת לקדושה.

[אלא שהיניקה וההתנגדות של החיצונים אינם שייכים בעת שהמדה של אברהם מאירה בגילוי בנפש האדם, היינו, בשעה שהאור האלקי מאיר בגילוי בהאהבה והעונג, אלא דוקא כשהאור והעונג האלקי מתעלם, אזי יש אפשרות שתנועת ההתרחבות ופתיחת הלב תביא לידי הוללות ושמחה דקליפה.

וזהו שמדגיש הכתוב "ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם" – שדוקא לאחרי שסרה ממנו האהבה דקדושה ("מות אברהם"), ונשארה אצלו רק התנועה דפתיחת הלב, אזי יש מקום להתנגדות דפלשתים ("ויסתמום פלשתים").

אבל את הבארות של יצחק לא סתמו פלשתים – כי, חפירת הבארות דיצחק היא העבודה של יראה ופחד דקדושה, ולכן, הפלשתים שהם ה"לעומת זה" של חסד דקדושה, לא יכלו לסתום את הבארות של יצחק שענינם גבורה דקדושה, כיון ש"אין ביכולת כל מדה שבלעו"ז להיות מנגד רק למדה שכנגדו בקדושה"¹⁷.

ד. ולא זו בלבד שהפלשתים לא יכלו לסתום את הבארות של יצחק, אלא יתירה מזה: גם הבארות של אברהם – אף שענינם חסד, לא היו יכולים לסתום לאחרי שיצחק חפרם¹⁸.

והסברת הענין:

תכונת מדת האהבה קשורה עם הרגש המציאות ("יש מי שאוהב"), אבל יראה (וקבלת עול) היא בחי' ביטול (המציאות)¹⁹.

ולכן, כאשר עבודתו של יהודי היא רק באהבה ושמחה בלבד, הרי להיותו בתנועה של "ישות" – עם היותה ישות דקדושה – יכול לבוא

18) כן מפורש בתו"ח שם.

19) תו"א קיד, ד. ביאורו"ז פא, א. ובכ"מ (ראה בהמצויין בס' הערכים-חב"ד ח"א ע' רעט ואילך).

17) כ"ה בלקו"ת שם. ובתו"ח שם (פ"ז) שמצד היראה והפחד דיצחק [לא רק שא"א להיות ממנה יניקה לקליפת פלשתים, אלא יתירה מזה] "לא יוכל לישב במושב ליצים וישנא מאוד ההוללות". וראה לקמן סעיף ד'.

מזה לישות כפשוטה, ומההתרחבות דקדושה, שעומד בה בשעת התפלה, יפול לאח"ז בהתרחבות דקליפה — הוללות וליצנות;

אבל כאשר העבודה היא גם ביראה וקבלת עול, תנועת הביטול והיפך הישות — הנה ביטול זה אינו מניח²⁰ שיוכלו החיצונים לקבל יניקה אפילו מהתרחבות האהבה והשמחה.

ועפ"ז מובן שלאחרי שיצחק חזר וחפר את הבארות שחפר אברהם וסתמום פלשתים, שוב לא היו הפלשתים יכולים לסותמם — כי, כאשר יש בבארות של אברהם (עבודת האהבה והשמחה) גם החפירה של יצחק (תנועת הביטול, יראה וקבלת עול), לא שייך שתהי' מזה יניקה לחיצונים, ולכן "לא נפסק עוד נביעתם"²¹.

ה. ע"פ ביאור הנ"ל מובן, שגם לאחרי שהפלשתים סתמו את הבארות שחפר אברהם, ויצחק חזר וחפרם מחדש, הרי הם בעיקר הבארות של אברהם — עבודה של אהבה ושמחה, ופעולת יצחק (יראה וקבלת עול) היא כדי לשמור את הקיום של האהבה והשמחה.

ולכן מפרש אאמו"ר כוונת הזהר בלשון "באר דיצחק" — לא שעצם הבאר היא של יצחק, כפי' הרמ"ז, אלא זהו "באר דאברהם", ורק "ייחסו ליצחק", היות שהקיום של עבודת אברהם הוא ע"י עבודת יצחק.

ו. וההסברה בפירוש הרמ"ז ע"פ תורת החסידות:

חפירת בארות (בכללות) הו"ע העבודה מלמטה למעלה, שבאה

ד), שבכדי שמהשמחה דקדושה לא יפול בשמחה של הוללות "צריך להקדים לה היראה שהיא ראשית העבודה ועיקרה ושרשה" — שמזה משמע, אשר זה שיראה מונעת את היניקה של בחי' פלשתים דקליפה היא [לא רק מצד שההוללות דקליפה אינה הלעו"ז של היראה, אלא גם] מצד המעלה המיוחדת שביראה.

ולהעיר שבלקו"ת שם מציין "ועמ"ש ע"פ אלה תולדות יצחק וסד"ה ויהי בשלח פרעה כו' ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים (המאמרים שבתו"א הנ"ל), ע"ש. ואכ"מ.

21) לשון אדה"ז בתו"א ר"פ תולדות (זו, ג), והכוונה ב"נביעתם" היא — לנביעת מי החסידים דאברהם, כמפורש בתו"ח שם פ"ו.

20) בלקו"ת שם, שהטעם ש"אין להוללות ושמחה דקליפה יכולת כלל לעמוד נגד מדת היראה והפחד דקדושה" הוא לפי ש"אין כלל לעומת זה של היראה" [ושם, שגם היראה כשהיא רק לבדה, יש לה ג"כ מנגד מבחי' הגבורה דקליפה ורק ע"י הצטרפות והתכללות ב' המדות דקדושה (אהבה ויראה) "אז (דוקא) לא יוכלו המנגדים שבלעומת זה לנגוע בהן"]. אבל בכיאו"ר הזהר שם, שמצד הביטול שביראה "אין בה גם בחי' מקור הסתעפות יניקת החיצונים". ולהעיר גם מתו"ח שם, שמצד היראה והפחד "הוא מרגיז מאד על יצה"ר .. ומדחה אותו בשמאל דוחה .. לבער הרע מקרבו". ולהעיר גם מהמבואר בתו"א בשלח (סא),

מצד קו הגבורה דיצחק, כמבואר בכ"מ²². ולכן מפרש הרמ"ז שהבאר שייכת בעיקר ליצחק ("באר דיצחק"), קו הגבורה; אלא שהי' בזה גם הפעולה של אברהם, קו החסד.

ויש להוסיף: בזהר כאן מדובר אודות הבאר (לא כשלעצמה, אלא) כפי שהיא בתור "עדות", ולכן נקראת "באר דיצחק", כיון שענין ה"עדות" הוא לפעול את "קיום" הענין שמעידים עליו (שהרי העדות מבטלת את הערעורים על הדבר)²³, וקיום הבאר נפעל ע"י יצחק, כנ"ל²⁴.

ז. והענין בעבודת האדם:

עבודתו של יהודי צריכה להיות ביראה וביטול; אלא שמצד גודל מעלת השמחה²⁵ צריך להיות אצלו גם קו השמחה (אבל השמחה צריכה להיות בהעלם²⁶).

אבל מהמבואר בתורה אור (ר"פ תולדות) שע"י ה"חפירה דאברהם לא נפסק עוד נביעתם" (של הבארות שחפר אברהם), מוכח, שהפעולה של יצחק (קו הגבורה) היא בכך שעל ידו נעשה הקיום של הבארות דאברהם — העבודה של אהבה ושמחה.

והיינו, שהעבודה היא בקו האהבה²⁷ (והשמחה), כמאמר הזהר²⁸ "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא", אלא בכדי ש"יתקיים בו השמחה .. צריך להקדים לה היראה"²⁹ וקבלת עול מלכות שמים.

*

ח. ויש לקשר ענין זה עם הזמן שבו לומדים מאמר הזהר הנ"ל בפרשת וילך — חודש תשרי, שבו ישנם ב' אופני עבודה הנ"ל: בתחילת חודש תשרי, בר"ה, העבודה היא באופן ד"גילו

פכ"ו. ועוד.
26) להעיר מלקו"ת שמע"צ (פח, ד) שבכל השנה (משא"כ ביו"ט) "השמחה גנוזה בעבודה".

27) ראה קונטרס העבודה פ"א ופ"ג.
28) כן הובא בכ"מ בדא"ח (ראה לקו"ת שלח מב, ג. ובכ"מ). ובזח"ב נה, ב: לית לי' פולחנא לקב"ה (אלא) כמה רחימותא. ובזח"ג רסז, א: "דלית לך פולחנא כמו רחימותא דקב"ה".

29) תו"א סא, ד.

22) ראה תו"א שם ובתו"ח שם פ"ד, שהטעם שיצחק חפר בארות, לפי "שהוא בחי' גילוי מטה למעלה". ובתו"ח שם (רפ"ה. וראה תו"א שם): למה אנו מוצאים בתורה דגם אברהם איש החסד הי' עוסק ג"כ בחפירת בארות.

23) גדר עדות זו ע"פ פשוטו של מקרא — ראה לקו"ש ח"ט ע' 331 ואילך.

24) עפ"ז יומתק פי' האוה"ח דלעיל הערה 7.

25) ראה רמב"ם סוף הלכות לולב. תניא

תפארת לוי יצחק

ברעדה³⁰, והיינו, שענין השמחה הוא מכוסה ונעלם בענין הרעדה; ורק לאח"ז בא ענין השמחה בגילוי — "ליום חגיגו"³¹, בחג הסוכות, שיש בו שמחה משולשת³², ועד לשלימות השמחה — בשמח"ת.

(משיחות ש"פ וילך תשל"ה (לקו"ש חט"ו)
ע' 118 ואילך), מוצאי ש"פ וילך תשל"ט)

30) תהלים ב, יא. וראה לקו"ת נצבים מז, נד, סע"ג ואילך. ובכ"מ.
א. ובכ"מ. 32) ראה יל"ש אמור רמז תתרנד
31) שם פא, ד. וראה לקו"ת דרושי ר"ה (בתחלתו).